

боку Верховного Суду сприяли створенню певних організаційних заходів у напрямках забезпечення процесуальної діяльності органів, які проводять досудове розслідування та судів при здійсненні ними кримінального провадження під час воєнного стану. Цілком зрозуміло, що суто технічними проблемами діяльність у галузі кримінальної юстиції в теперішніх умовах не обмежується. Необхідно продовжувати тісну співпрацю законодавчої, виконавчої та судової влади, залучати до обговорення гострих питань фахову юридичну наукову та практичну спільноту для протидії викликам з боку воєнної агресії рф в Україні для забезпечення виконання завдань кримінального провадження.

Список бібліографічних посилань

1. Кравченко С. Загальна картина категорій справ, які будуть розглядатися судами, найближчим часом кардинально зміниться // PRAVO UA [27.04.2022 10:16]. URL: https://pravo.ua/zahalna-kartyna-katehorii-sprav-iaki-budut-rozhliadatysia-sudamy-naiblyzhch-hymchasom-kardynalno-zminytsia-holova-kks-vs-stanislav-kravchenko/?fbclid=iwar1dmhu4ucifecezqjlwutathyx5umc8degghvfz65c_9yutt1esovi8b4

2. Пояснювальна записка до проєкту Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану» : Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану від 20.03.2022 № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7183&skl=10

3. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Лист Верховного Суду Головам апеляційних судів від 03.03.2022 р. № 2/0/2-22. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf

4. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : затв. Наказом Генерального прокурора 30.06.2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

УДК 343.13(477)

Олексій Валерійович САЛМАНОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу та організації

досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9421-5085>;

Андрій Олегович ТОПЧІЙ,

курсант 4 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ДОКАЗІВ УЧИНЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ІЗ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНТЕРНЕТУ

Після завершення будь-якого збройного конфлікту у будь-якої з країн наступає перехідний період, тобто перехід від війни до сталого миру, який містить такі важливі аспекти як притягнення до відповідальності осіб винних у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів, відшкодування збитків і шкоди людям, які потерпіли від воєнних злочинів, від злочинів проти людяності, від серйозних порушень прав людини тощо. Тому те-

матика документування вчинення воєнних злочинів, які регулярно вчиняються збройними силами росії на території України є надзвичайно актуальною для сьогодення. Варто зазначити також, що документування воєнних злочинів забезпечує на майбутнє право на правду, тобто фіксація відомостей про всі події, таким чином, щоб вони не були з часом спотворенні, знищені або замовчані.

Так на разі фіксацією воєнних злочинів займаються різні суб'єкти й не лише правоохоронні органи, адвокати в рамках представлення інтересів своїх клієнтів або просто на громадських засадах, але і журналісти, волонтери, тобто люди, які не мають ніякої юридичної освіти. Варто зазначити, що відповідно до КПК України, такі докази є недопустимими у національному судочинстві, так, наприклад, будь-хто з громадян може фіксувати докази вчинення воєнних злочинів з відкритих джерел Інтернету за допомогою протоколу Берклі, однак даний протокол не є частиною національного законодавства, тому надалі такі зібрані докази можуть бути визнанні допустимими у Міжнародному кримінальному суді.

Поняття міжнародних злочинів визначають як тяжкі порушення міжнародного права, що тягнуть за собою індивідуальну відповідальність. Згідно з римського Статуту МКС серйозні злочини, які викликають стурбованість усієї світової спільноти не мають залишатися безкарними. Такі злочини мають такі основоположні ознаки:

- порушують фундаментальні цінності, що захищаються імперативними нормами та породжують зобов'язання для всіх держав по їх переслідуванню;
- загрожують миру, безпеці та добробуту всього людства;
- заборонені загальним (звичаєвим) міжнародним правом, передбачені нормами, що мають пряму дію на індивідів і породжують безпосередню кримінальну відповідальність;
- повинні переслідуватися на національному рівні (універсальний принцип, пряма криміналізація) та за допомогою заходів міжнародного співробітництва [1].

Розрізняють такі основні види міжнародних злочинів відповідно до ст. 5 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (далі – МКС): геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, злочини агресії [2].

Отже, воєнні злочини є різновидом міжнародного злочину, які визначаються як серйозним порушенням законів та звичаїв війни під час збройного конфлікту, що тягне за собою індивідуальну відповідальність.

Найбільше всього інформації щодо фактів вчинення воєнних злочинів міститься в Інтернеті-середовищі, що потребує детального вивчення та правильній процедурі фіксації отриманої інформації як правоохоронними органами, так і іншими суб'єктами, що займаються притягненням винних осіб за вчинення воєнних злочинів у міжнародних установах таких як ЄСПЛ чи МКС. Щодо правильності оформлення результатів отриманої інформації з відкритих джерел мережі Інтернет є досить вагома різниця як у практичній діяльності органів досудового розслідування, так і в науковій літературі. Так деякі науковці підтримують думку, що необхідно фіксувати отриману інформацію з відкритих джерел Інтернету в ході проведення такої слідчої (розшукової) дії як огляд. Однак погоджуюся з думкою Школьнікова В. І., який у своїй роботі вказує на правильність отримання доказової інформації з Інтернету шляхом зняття інформації з електронних інформаційних мереж [3].

Так відповідно до ч. 1 ст. 264 КПК України: "пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування." [4].

В нашому випадку інформація є загальнодоступною і не обмежується автором, тому відповідно до ч. 2 ст. 264 КПК України: "не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту." [4].

Так хоча фіксація доказів з відкритих джерел шляхом зняття інформації з електронних інформаційних систем не потребує дозволу слідчого судді та не порушує приватності спілкування, однак відповідно до КПК України являється негласною слідчою (розшуковою) дією та підлягає засекреченню, тому з огляду на часовий бар'єр, що є вкрай не вигідним для слідчих, практики проводять фіксацію інформації з Інтернету шляхом огляду вебсторінки. Така практика склалася вже продовж років і отриманні результати в ході С(Р)Д визнаються допустимими та належними в ході судового розгляду.

Розглянемо особливості фіксації доказів з Інтернету. Так в першу чергу варто максимумно швидко зберегти інформацію, оскільки в мережі вона перебуває під постійним ризиком знищення чи спотворення. Так, наприклад відео або фото можуть бути видалені адміністрацією порталу у випадку порушень правил користування. Потрібно передбачати негативні ризики, тому важливо забезпечити заходи щодо збереження такої інформації. Тому на практиці перед початком огляду вебсторінки варто зберегти її повний вигляд шляхом завантаження у форматі pdf, а також у вигляді html з подальшим записом таких файлів на диск або альтернативні носії інформації та подальшим визнанням і долученням таких матеріальних доказів до матеріалів кримінального провадження за результатами проведеного огляду вебсторінки Інтернету.

По-друге, це важливість збереження автентичності матеріалу, в тому числі шляхом пошуку першоджерела та збереження первинних метаданих файлів та уникнення їх зміни в процесі передачі задокументованих даних. Тобто бажано знайти джерело, яке найбільше наближене до оригіналу, який є авторським матеріалом. Наприклад, при дослідженні телеграм каналу знайдений контент, який має доказову базу, однак дана публікація являється перепостом, тому обов'язково перейти за посиланням до попередньої ланки задля знаходження оригіналу опублікованої інформації. У випадку, якщо інформація опублікована державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями з відповідними метаданими у вигляді фото-, відео-, звукозапису, органи досудового розслідування можуть отримати оригінали таких файлів шляхом витребування в порядку ч. 2 ст. 93 КПК України надіславши запит з відповідними законними вимогами. В такому випадку варто уникати змін в процесі передачі зафіксованої інформації, тобто в ніякому разі непотрібно змінювати назву чи формат файлів, лише в разі потреби у резервній копії для подальшої роботи, що також необхідно відобразити у протоколі огляду і вказати шлях і назву папки, на якій зберігатимуться копії відповідних матеріалів створеній на комп'ютерному системному блоці відповідної марки.

Важливим аспектом фіксації інформації з вебсторінки є її детальне протоколювання. Тобто у протоколі обов'язково зазначається не лише серійний номер службового комп'ютера, назва, версія операційної системи та програми браузера, але й IP-адреса з DNS-серверу вебсторінки, назва вебсайту, категорія, жанр та назва публікації тощо.

На останок зазначимо про необхідність підтримання доказів з відкритих джерел іншими доказами задля забезпечення достатності. Оскільки необхідно мати на увазі, що інформація, знайдена у відкритих джерелах Інтернету, може бути неповною, невірогідною або неперевіреною, тому необхідно підтверджувати її іншими доказовими джерелами та проводити її аналіз з урахуванням контексту. Тобто чим більше буде додаткових доказів у вигляді допитів свідків, висновків експертів або інших документів, тим більшу доказову силу матиме отриманий доказ з відкритого джерела.

Підсумовуючи, зазначимо, що повномасштабне вторгнення внесло значну корективу у чинне законодавство, яке не було готове до викликів сьогодення і яке досі потребує змін. Так станом на 17 лютого 2023 року в Україні зареєстровано 70180 кримінальних проваджень, понад 68000 з яких кваліфіковані за ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни [5], тому у зв'язку з великими масивом навантаження на правоохоронні органи та необхідність повного фіксування всіх можливих доказів шляхом аналізу великого масиву відкритої інформації з Інтернет джерел вважаємо за необхідність внести зміни до КПК України та дозволити проводити фіксацію таких доказів вчинення воєнних злочинів за допомогою протоколу Берклі громадянам на добровільних засадах, а надалі перевірку та долучення таких матеріалів до кримінального провадження слідчими, щоб дані докази були допустимими та належними не лише у міжнародних судових установах, але і у національному судочинстві.

Список бібліографічних посилань

1. Загратувати воєнного злочинця. Про шляхи покарання винних розповіла кандидатка юридичних наук Оксана Сенаторова. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/zagratuvaty-voiennoho-zlochynsia-pro-shliakhy-pokarannia-vynnykh-rozpovila-kandydatka-iurydychnyyu-nauk-oksana-senatorova/> (дата звернення: 18.02.2023).
2. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. Міжнародні суди, ООН; Статут, Міжнародний документ, Поправки від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 18.02.2023).
3. Школьніков В.І. Правова основа отримання інформації з мережі інтернет у кримінальному провадженні. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 4 (40) 2018 URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/32573/1/VPSP2018-4_172-176.pdf&ved=2ahUKEwjQuIa_h6T9AhVpIosKHcFkDFsQFnoECBUQAQ&usq=A0vVaw3zhHwzT6CPIwrXvMclvhJo (дата звернення: 18.02.2023).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України: кодекс від 13.04.2012, редакція від 14.05.2021. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.02.2023).
5. Кількість вчинених росіянами та зареєстрованих злочинів агресії та воєнних злочинів перевищила за 70 тисяч. URL: <https://zmina.info/news/kilkist-vchynenyh-rosiyanamy-ta-zareyestrovanyh-zlochyniv-agresiyi-ta-voyennyh-zlochyniv-perevalyla-za-70-tysyach/>

УДК 351.75:324:342.9(477)

Яна Вікторівна СВИСТУН,

курсантка 4 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0162-7011>

РОЗВИТОК СИСТЕМ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ: РОЛЬ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Використання безпілотних літальних апаратів (далі БПЛА) набуває особливого значення в час, коли вже більше року Україна протистоїть шквалу російських ракетних і